

МОНГОЛ УЛСЫН ИХ ХУРЛЫН ДАРГА
ГОМБОЖАВЫН ЗАНДАНШАТАР ТАНАА

Хориг тавих тухай

Монгол Улсын Их Хурал 2020 оны 12 дугаар сарын 31-ний өдөр Авлигын эсрэг хуульд өөрчлөлт оруулах тухай хуулийг баталж, 2021 оны 01 дүгээр сарын 14-ний өдөр Ерөнхийлөгчийн Тамгын газарт ёсчлон ирүүлсэнтэй танилцлаа.

2020 оны Улсын Их Хурлын ээлжит сонгуулийн үр дүнд өмнөх дөрвөн жилд төрийн эрх барьсан Монгол Ардын нам үнэмлэхүй олонхын суудлаа хадгалж, үргэлжлүүлэн ажиллахаар болсон нь улс орныг хааш нь ч хөтөлж болох хожмын үр дагавартай, сүүлийн гучин жилийн хугацаанд тохиож байгаагүй үзэгдэл байлаа.

Ард иргэд маань сонгуулийн үр дүн, эрх баригчдын явуулж ирсэн бодлого, өнөөгийн үйл ажиллагаанд нь эргэлзэх, зарим талаар бүрэн эсэргүүцэх хандлагатай байгаа боловч дэлхий нийтэд тохиосон гамшиг, цар тахлын хүнд үеийг эвийн хүчээр давах, төр, нийгмийнхээ тогтвортой байдлыг дээдлэн хүлцэх тэвчээр, ухаан төгс байгааг онцлон тэмдэглэж байна.

Өнөөдөр Монгол Улсын тусгаар тогтнол, бүрэн эрхт байдалд шууд халдан заналхийлэх, илэрхий үгүйсгэх хандлага, маргаан дэлхийд байхгүй. Харин бидний дотоодын асуудал, үүний дотор ард түмний өмч болсон байгалийн баялгийг эрх мэдэл, авлига, ашиг сонирхлоор сүлбэлдсэн хэсэг бүлэг этгээдүүд эзэмшдэг, хууль бусаар зардаг, үр өгөөжийг нь хүртдэг, албан тушаалын эрх мэдлийг хувийн шунахай зорилгодоо ашигладаг, худалддаг, хээл хахуулийг өөгшүүлдэг, татвар төлөгчдийн мөнгийг бүлэглэн зувчуулдаг, эрх мэдлийн төлөөх явцуу зорилгоор үрдэг, иргэдийн боломж, нийтийн өмч хөрөнгийг хулгайлдаг, оффшор бүсэд гаргаж нуудаг зэрэг бусармаг явдал, үүнийг дэвэргэн өдөөдөг гадаад, дотоодын зүй бус нөлөөлөл нь зовлонгийн үүдийг нээж, улс доройтохын үндэс болж байна.

Өнөөдөр Монгол Улсын баялаг, сан хөмрөг, төсөв хөрөнгийг хариуцан удирдаж явсан Ерөнхий сайд нар авлига, албан тушаалын гэмт хэрэгт холбогдон шалгагдаж, эхнээсээ ял шийтгэл хүлээж байгаа бол зарим нь хуулийн хариуцлагаас мултрах увайгүй оролдлого, нөлөөллийг эрээ цээргүй явуулж, төрийн эрх барих дээд байгууллагад ч нөлөөлөн гүйцэтгүүлэх боллоо.

Улсын Их Хурлын гишүүд энэ мэт байдалд дүгнэлт хийж, ард түмний элчийн хувьд нийт иргэн, улсын ашиг сонирхлыг эрхэмлэн ажиллах үүргээ ухамсарлан, авлигатай тэмцэх асуудалд ул суурьтай хандахын оронд үгсэн хуйвалдсан, хэт дур зоргын байдлаар төрийн эрх мэдлийг хэрэгжүүлж, нэг нам, бүлэглэлийн эрх ашгийг хамгаалсан, тэдний хүсэл сонирхолд нийцүүлсэн хууль хүртэл батлан, шударга ёс, тэгш байдлыг хүсэмжилсэн иргэдийн горьдлого, эрмэлзлийг бүдүүлгээр дарж, дарангуйлж байгаа нь хүмүүнлэг, иргэний ардчилсан нийгэм цогцлоох Үндсэн хуулийн эрхэм зорилгод яав ч үл нийцнэ.

Тухайлбал хараат бус, бие даасан, төрийн тусгай байгууллага байхаар хуульчилсан, тийм ч байх ёстой Авлигатай тэмцэх газрын даргыг Ерөнхий сайд буюу

улс төрийн намын даргын саналаар томилох тухай Авлигын эсрэг хуулийн энэ өөрчлөлт нь Монголын ард түмнийг авлигачдын өмнө бөхийлгөж, Монгол төрийг авлигачдадаа бүрэн бууж өгөхөд хүргэж байна. Үүнийг ард түмэн зөвшөөрөх үү.

Энэ бол санамсаргүй зүйл огт биш, тодорхой бодлогын хүрээнд дэс дараалалтайгаар хийгдэж байгаа зорилготой үйл ажиллагаа бөгөөд тодорхой хэлбэл эрх баригчдын зүгээс 60 тэрбумын, ЖДҮ-ийн, оффшор, концесс, тендерийн хэрэгт холбогдогсдоо хуулийн аргаар цайруулах, зөвхөн үүний тулд хууль, шүүхийн байгууллагуудыг ямар ч хяналт-тэнцэлгүйгээр өөрсдийн нөлөөлөлд бүрэн оруулж, Үндсэн хуулийн үзэл санаа, үндэслэлийг үл тоосон хуулиудаар эрхшээл, дарлалдаа авч байгаагийн эхлэл юм.

Эрх баригчид энэ мэт бодлогынхоо үндсэн зорилгыг олон нийтээс чадамгай нууж, хэтэрхий хувьсгалч, гоё сайхан уриа лоозонгоор төөрөгдүүлж байгаа нь улс орны нөхцөл байдлыг улам дордуулах, үнэн байдал нь илэрснээр Үндсэн хуулийн хямрал, нийгмийн зөрчил тэмцлийг өдөөн хурцатгах түгшүүртэй, хүнд байдалд эрхгүй хөтлөхийг Улсын Их Хурлын эрхэм гишүүд онцгойлон анхаарах хэрэгтэй.

Төрийн дээр нам ноёлж, Намын төв хорооны эрхтэн, дархтанд ойртож долигоносон гэмтэн хуулийн гэсгээлээс мултардаг, гэм буруугүй энгийн иргэд нь амь биеэрээ шийтгэгддэг ийм коммунист дэглэмийг Монгол Улс аль эрт халж, хүмүүнлэг, иргэний ардчилсан нийгэм цогцлоох, эрх зүйт төр байгуулах эрхэм зорилгыг Үндсэн хуулиараа тунхаглан баталгаажуулсан болно. Харамсалтай нь эрх баригчид өнөөдрийг нурааж, өнгөрснийг сэргээж байна.

Тиймээс би “Монгол Улсын тусгаар тогтнол, бүрэн эрхт байдал, ард түмнийхээ эрх чөлөө, үндэсний эв нэгдлийг эрхэмлэн хамгаалж, Үндсэн хуулийг дээдлэн сахих” тангараг өргөсөн төрийн тэргүүний хувьд Монголын ард түмний эрхэм зорилгын эсрэг, коммунизмыг дахин байгуулах бодлогын эхлэл болж буй ийм хуулийг хүлээн зөвшөөрөхгүй.

Ээлж дараалан батлагдаж байгаа Засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн нэгж, түүний удирдлагын тухай хууль, Шүүхийн тухай хууль зэрэгт энэхүү Авлигын эсрэг хуульд оруулсан өөрчлөлтийн нэгэн адил Үндсэн хуулийн үзэл санааг дарангуйлж зөрчсөн, эрх мэдлийн хяналт-тэнцлийг бүрэн алдагдуулсан, нутгийн өөрөө удирдах ёс, ард түмний эрх мэдлийг хурааж хумьсан, төрийн дээр нам ноёлохыг тулган баталгаажуулсан, утга учир уялдааг нь тунгааж үзвэл туйлын ноцтой асуудлууд тодорхой бодлого, хуйвалдаанаар чамгүй орж байгаа тул ийнхүү дүгнэн анхааруулж байна.

Монгол Улс Авлигын эсрэг НҮБ-ын конвенцыг 2005 оны 10 дугаар сарын 27-ны өдөр соёрхон баталж, нэгдэн орсон. Энэхүү конвенцын удиртгалд “Авлигын улмаас нийгмийн тогтвортой болон аюулгүй байдалд үүсэж буй бэрхшээл, аюул занал нь ардчилсан тогтолцоо, үнэт зүйлс, түүнчлэн ёс зүйн үнэт зүйлс, шударга ёсыг сулруулж, тогтвортой хөгжил, хууль дээдлэх ёсонд хохирол учруулж байгаа...”, “Авлига нь бусад гэмт хэрэг, тухайлбал зохион байгуулалттай гэмт хэрэг, мөнгө угаах зэрэг эдийн засгийн гэмт хэрэгтэй холбоотой байдаг...”, “Авлигын хэрэг нь улсын нөөц баялгийн тодорхой хэсгийг бүрдүүлэхүйц их хэмжээний хөрөнгөтэй холбоотой байдаг, энэ нь тухайн улсын улс төрийн тогтвортой байдал, тогтвортой хөгжилд заналхийлж

байдаг...” гэдгийг онцолсон. Эндээс авлигын асуудал нь хэдэн албан тушаалтныг шийтгэх төдийгөөр хэмжигдэх бус улс орны тусгаар тогтнол, аюулгүй байдалд шууд хамаарах асуудал мөн гэдгийг харж болно.

Ийм ч учраас Авлигын эсрэг энэхүү НҮБ-ын конвенцын 6 болон 36 дугаар зүйлд "Оролцогч улс бүр эрх зүйн тогтолцооныхоо тулгуур зарчимд нийцүүлэн Авлигатай тэмцэх байгууллагыг чиг үүргээ үр дүнтэйгээр, аливаа зүй бус нөлөөллөөс ангид биелүүлэхэд шаардлагатай хараат бус байдлаар нь хангана" гэдгийг заажээ.

Энэ хүрээнд авч үзвэл Авлигатай тэмцэх газрын даргыг Ерөнхий сайд буюу улс төрийн намын дарга санал болгож томилуулахаар заасан хуулийн энэхүү өөрчлөлт нь Монгол Улсын эрх ашиг, аюулгүй байдал болон Авлигын эсрэг НҮБ-ын конвенцын дээрх заалт, Үндсэн хуулийн аравдугаар зүйлийн 2 дахь хэсэгт тус тус нийцэхгүй, Авлигатай тэмцэх байгууллагын удирдлагыг аливаа зүй бус нөлөөлөл, үүний дотор улс төрийн нөлөөллөөс ангид байлгах нөхцөлийг хангах талаар олон улсын өмнө хүлээсэн Монгол Улсын үүрэг бүрэн зөрчигдөхөд хүргэж байна.

Авлигатай тэмцэх байгууллагын удирдлагыг томилоход тухайн байгууллагын чиг үүргийг зайлшгүй харгалзах ёстой. Өнөөдөр дэлхий дахинд Авлигатай тэмцэх байгууллагын дараах гурван загвар байна:

1. Олон талт зорилго бүхий хууль сахиулах эрх мэдэлтэй, урьдчилан сэргийлэх чиг үүрэгтэй авлигатай тэмцэх байгууллага;
2. Зөвхөн хууль сахиулах байгууллага, хэлтэс, нэгжийн хэмжээний авлигатай тэмцэх байгууллага;
3. Урьдчилан сэргийлэх, бодлого боловсруулах, уялдуулан зохицуулах байгууллага.

Авлигын эсрэг Монгол Улсын хуулийн 15 дугаар зүйлийн 15.1 дэх хэсэгт “Авлигатай тэмцэх газар нь авлигын эсрэг олон нийтийг соён гэгээрүүлэх, авлигаас урьдчилан сэргийлэх, авлигын гэмт хэргийг илрүүлэх зорилгоор гүйцэтгэх ажил, хэрэг бүртгэлт, мөрдөн байцаалт явуулах, энэ хуульд заасан этгээдийн хөрөнгө, орлогын мэдүүлгийг хянан шалгах чиг үүрэг бүхий хараат бус, бие даасан, төрийн тусгай байгууллага мөн” гэж заасан нь Монгол Улсын Авлигатай тэмцэх газар "олон талт зорилго бүхий хууль сахиулах эрх мэдэлтэй, урьдчилан сэргийлэх чиг үүрэгтэй байгууллага"-ын загвараар байгуулагдсан төрийн тусгай байгууллага болохыг харуулж байна.

Тиймээс Авлигатай тэмцэх газрын удирдлагыг томилох асуудлыг хуульчлахдаа ийм онцлог бүхий байгууллагын удирдлагыг томилоход баримталдаг “институцийн оролцоог жигд хангах” олон улсын туршлага, тогтсон гол арга замаас Монгол Улс ухарч огт болохгүй бөгөөд харин ч эсрэгээр улам төгөлдөржүүлж, боловсронгуй болгох нь зөв юм.

Авлигын эсрэг хуулийн 4 дүгээр зүйлд хөрөнгө орлогоо тогтмол мэдүүлэх замаар Авлигатай тэмцэх газрын хяналтад байх шаардлага бүхий албан тушаалтнуудыг тодорхой заасан байдаг бөгөөд нийт 41,686 албан тушаалтан байна.

Эдгээр албан тушаалтны **35** нь Монгол Улсын Ерөнхийлөгчөөс, **170** нь Улсын Их Хурлаас тус тус томилогддог бол **8,053** нь бүх шатны Иргэдийн төлөөлөгчдийн хурлын дарга, төлөөлөгч, үлдсэн **33,428** нь Засгийн газар, Засгийн газрын агентлаг, түүний харьяа байгууллага, түүнчлэн Ерөнхий сайдын удирдлага дор ажилладаг Засаг дарга нар, тэдгээрийн харьяа байгууллагуудын албан тушаалтнууд байна.

Мөн өнөөдрийн байдлаар авч үзвэл бүх шатны Иргэдийн төлөөлөгчдийн хурлын дарга, төлөөлөгчдийн дийлэнх нь Ерөнхий сайдын удирддаг намын гишүүд байгааг онцолъё.

Энэхүү тоон үзүүлэлт нь Авлигатай тэмцэх газрын даргыг Ерөнхий сайд буюу улс төрийн намын даргын саналаар томилдог болсон тохиолдолд Монгол Улсын Авлигатай тэмцэх газар авлига, албан тушаалын гэмт хэрэгтэй тэмцэх ямар ч чадваргүй, бас боломжгүй болохыг, цаашид зөвхөн эрх баригч намын үүрэг, даалгавраар ажиллахыг бүрэн тодорхой харуулж байна.

Энэ бол хардлага, таамаг төдий зүйл бус Монгол Улсад бодитой байгаа жишээ, баримтад тулгуурласан дүгнэлт юм. Тодруулбал шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэл, үүний дотор Захиргааны хэргийн шүүхийн шийдвэрийг гүйцэтгэх үүрэг бүхий байгууллагын үйл ажиллагаатай холбогдох асуудал, бэрхшээлийг дурдаж болно.

Захиргааны хэргийн шүүх ихэвчлэн Засгийн газар, Засгийн газрын агентлаг, түүний харьяа байгууллага, түүнчлэн Ерөнхий сайдын удирдлага дор ажилладаг Засаг дарга нар, тэдгээрийн харьяа байгууллагын удирдлага, албан тушаалтнуудын гаргасан иргэн, хуулийн этгээдийн эрх, хууль ёсны ашиг сонирхлыг зөрчиж, хөндсөн шийдвэрүүдийг хянадаг бөгөөд энэ шүүхээс гарсан шийдвэрийг гүйцэтгэх, биелэлтийг нь хангуулах үүргийг Засгийн газрын хэрэгжүүлэгч агентлаг болох Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх ерөнхий газар, түүний салбар, нэгжүүд хүлээдэг.

Энэ байдал нь Захиргааны хэргийн шүүхийн шийдвэр биелэхгүй байх үндсэн шалтгаан, гол бэрхшээл болж байна. Өөрөөр хэлбэл Засгийн газрын мэдэл, удирдлага дор ажилладаг, өгсөн үүрэг даалгаврыг нь биелүүлдэг нэг агентлаг эрх зүйн байдлынхаа хувьд Засгийн газар, түүнд хамаарах бусад байгууллага, албан тушаалтанд шүүхийн шийдвэрийг гүйцэтгэх, биелүүлэх шаардлагыг тавьж чаддаггүй, дарамт нөлөөнд нь бүрэн автдаг, аялдан дагалддаг, үүгээрээ иргэн, хуулийн этгээдийг хохироодог гажуудал ил тод байна.

Авлигын эсрэг хуульд орж байгаа энэхүү өөрчлөлт нь Монгол Улсын баялаг, сан хөмрөг, төсөв хөрөнгийг хариуцаж, захиран зарцуулах онцгой эрхийг хэрэгжүүлдэг Засгийн газар, түүнд хамаарах байгууллага, албан тушаалтныг голлон хянаж, хараат бус, бие даасан байдлаар шударга ажиллах ёстой Авлигатай тэмцэх газрыг мөн ийм чадваргүй, чадамжгүй байдалд хүргэнэ.

Түүнчлэн Авлигын эсрэг хуульд орж байгаа энэ өөрчлөлтөөр Ерөнхий сайдыг Засгийн газраас тусад нь авч үзэж институт болгох, Үндсэн хуулиар олгоогүй эрх хэмжээг тусгайлан зааж эдлүүлэх, кабинетын зарчмаар ажиллах ёстой Засгийн газрын үйл ажиллагааг гажуудуулах үндэс суурийг тавьж байгаа нь цаашид улам хөгжиж, төрийн эрх авсан аливаа намд бүхнийг мэддэг, шийддэг, бас шүүдэг “онцгой эрхт комисс” бий болох хүртлээ тэлэн бэхжихийг үгүйсгэх аргагүй байна.

Мөн Улсын Их Хурал Авлигын эсрэг хуульд өөрчлөлт оруулах тухай энэхүү хуулийг батлахдаа Хууль тогтоомжийн тухай хууль болон хууль санаачлагчийн өргөн мэдүүлсэн төслийг үзэл баримтлалынх нь хүрээнд хэлэлцэн батлах тухай заасан Монгол Улсын Их Хурлын чуулганы хуралдааны дэгийн тухай хуулийн холбогдох зүйл, заалт, зохицуулалтыг бүрэн зөрчсөн байна.

Хууль тогтоох үйл ажиллагаанд үгсэн хуйвалдсан, хэт дур зоргын байдлаар ийнхүү хандах нь ямар хор уршиг дагуулдгийг гэмт хэргийн хөөн хэлэлцэх хугацааг будлиантуулж, авлига, албан тушаалын гэмт хэрэг үйлдсэн этгээдүүддээ ял завших боломжийг олгосон 2017 оны Эрүүгийн хуулийн нэмэлт, өөрчлөлт нэн тодорхой харуулсан. Эрх баригчид Та бүхний энэ мэт үйлдлийг иргэд олон нийт эрс буруушааж, “нэгийг хулгайлахад гар, нэлээдийг хулгайлахад бүлэглэл, бүр ихийг хулгайлахад хууль хэрэгтэй болдог” хэмээн шүүмжилж байгааг Улсын Их Хурлын гишүүд анхаарах шаардлагатай юм.

Иймд Монгол Улсын Үндсэн хуулийн Гучин гуравдугаар зүйлийн 1 дэх хэсгийн 1, Монгол Улсын Ерөнхийлөгчийн тухай хуулийн 12 дугаар зүйлийн 8 дахь хэсгийг тус тус үндэслэн Авлигын эсрэг хуульд өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн 1 дүгээр зүйлд заасан “Авлигатай тэмцэх газрын даргыг Ерөнхий сайдын санал болгосноор Улсын Их Хурал томилгооны сонголт хийж 6 жилийн хугацаагаар томилно.” гэсэн хэсэгт хэсэгчлэн хориг тавьж байна.

Хоригийг зохих хууль, журмын дагуу хэлэлцэн шийдвэрлэнэ үү.